

جمهوری اسلامی ایران

وزارت امور اقتصادی و دارایی

نظام شرکت‌داری در بخش عمومی ایران؛
وضعیت موجود، چالش‌ها و راهکارها

نویسندگان: دکتر عباس معمارنژاد، دکتر سیدمهدی رمضانی، رضا نوروزیان

تابستان ۱۴۰۰

- سرشناسه
عنوان و نام پدیدآور
مشخصات نشر
مشخصات ظاهری
شابک
وضعیت فهرست نویسی
یادداشت
موضوع
موضوع
شناسه افزوده
شناسه افزوده
رده بندی کنگره
رده بندی دیویی
شماره کتابشناسی ملی
اطلاعات رکورد کتابشناسی
- : معمارنژاد، عباس، ۱۳۴۵-
: نظام شرکتداری در بخش عمومی ایران : وضعیت موجود ، چالش ها ، راهکارها/نویسندگان عباس معمارنژاد ، سیدمهدی رضائی، رضا نوروزیان.
: تهران: پیک نور، ۱۴۰۰.
: ۲۰۸ص.
: 978-964-7615-96-9
: فیپا
: کتاینامه: ص. ۲۰۶ - ۲۰۸.
: شرکت ها -- ایران
: Corporations -- Iran
: رضائی، سیدمهدی، ۱۳۵۸-
: نوروزیان، رضا، ۱۳۵۴-
: HF۵۳۸۶
: ۶۵۰/۱
: ۸۴۳۲۳۷۸
: فیپا

نظام شرکتداری در بخش عمومی ایران: وضعیت موجود چالش ها و راهکارها

نویسندگان: دکتر عباس معمارنژاد، دکتر سیدمهدی رضائی، رضا نوروزیان

همکار پروژه: پیروز اتابای

ویراستار و صفحه‌آرا: سوما مردوخ

طراح جلد: لیلا قوامی

ناشر: پیک نور

نوبت چاپ: اول

سال چاپ: تابستان ۱۴۰۰

چاپ و صحافی: نسیم

شمارگان: ۲۰۰ نسخه

قطع: وزیری

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۷۶۱۵-۹۶-۹

نشانی: وزارت امور اقتصادی و دارایی

میدان امام خمینی، خیابان خیام، خیابان صوراسرافیل، طبقه سوم، دفتر معاونت امور بانکی، بیمه و شرکت‌های دولتی

تلفن: ۳۹۹۰۹- داخلی: ۲۳۱۴ و ۲۳۱۵ - نمابر: ۳۳۹۶۷۵۵۷ - کدپستی: ۱۱۱۴۹۴۳۶۶۱

پست الکترونیکی: memarnejhad@mefa.gov.ir - وبگاه www.mefa.ir

فهرست مطالب

پیشگفتار

فصل اول: نقش دولت در اقتصاد و کلیات شرکت‌داری در بخش عمومی ایران

- ۱-۱. مقدمه ۳
- ۲-۱. نقش دولت در اقتصاد ۴
- ۱-۲-۱. وظایف اقتصادی دولت ۵
- ۲-۲-۱. شکست بازار و ضرورت مداخله اقتصادی دولت ۶
- ۳-۱. مالکیت و حاکمیت در شرکت‌های دولتی ۱۱
- ۱-۳-۱. مستندات مالکیت در شرکت‌های دولتی ۱۱
- ۲-۳-۱. رویکردهای ارائه معیارهای مالکیت شرکت‌های دولتی ۱۲
- ۳-۳-۱. اهداف مالکیت شرکت‌های دولتی ۱۳
- ۴-۳-۱. استفاده از مستندات مالکیت در ایجاد و خاتمه مالکیت دولتی ۱۶
- ۴-۱. تعریف بخش عمومی ۱۸
- ۵-۱. شرکت‌های بخش عمومی ۲۱
- ۶-۱. شرکت‌های دولتی ۲۲
- ۷-۱. شرکت‌های تحت کنترل دولت ۲۵
- ۸-۱. شرکت‌های عمومی غیردولتی ۲۶

فصل دوم: نگاهی به شرکت‌های دولتی در ایران

- ۱-۲. مقدمه ۳۱
- ۲-۲. تعاریف شرکت‌های دولتی و تحلیلی بر آن‌ها ۳۱
- ۳-۲. ارکان شرکت‌های دولتی ۳۹
- ۱-۳-۲. مجمع عمومی ۳۹
- ۲-۳-۲. هیئت مدیره و مدیرعامل ۴۲
- ۳-۳-۲. حسابرس مستقل و بازرس قانونی ۴۴
- ۴-۲. اهم موضوعات مرتبط با فعالیت شرکت‌های دولتی ۴۶

پیشگفتار

شرکت‌های متعلق به بخش عمومی کشور از جمله شرکت‌های دولتی و شرکت‌های متعلق به مؤسسات و نهادهای عمومی غیردولتی، بنیادها و نهادهای انقلاب اسلامی و... همچنین شرکت‌های تحت کنترل دولت، نقش پررنگ و تأثیرگذاری در اقتصاد کشورمان دارند. یکی از مشکلات اقتصاد ایران، حجم بزرگ دولت و نقش تعیین کننده شرکت‌های دولتی است. در شرایط کنونی، حجم بالایی از دارایی‌های کشور، در شرکت‌های دولتی جانمایی شده‌اند که بخش زیادی از آن، دارایی‌های دولت می‌باشد. این شرکت‌ها که با اهداف معین و درجهت توسعه و تسهیل زیرساخت‌ها و یا گسترش رفاه عمومی تشکیل شده‌اند؛ بالذات به دنبال حداکثر کردن سود نیستند؛ ولی هیچ‌گاه، استفاده غیراقتصادی از منابع و دارایی‌های بخش عمومی، بالاخص دارایی‌های دولت، مورد قبول نیست؛ بلکه منطق حکم می‌کند، با اعمال حکمرانی مناسب، هم‌زمان با حداکثرسازی خروجی‌ها و در قالب کالا یا خدمت، بهینه‌سازی تخصیص منابع و حداقل‌سازی هزینه‌ها نیز در دستور کار این شرکت‌ها قرار گیرد؛ زیرا دارایی‌هایی که در قالب شرکت‌های دولتی و در یک دامنه وسیع‌تر، شرکت‌های بخش عمومی اختصاص پیدا می‌کنند، دارای مالکینی گسترده و پرشمار، به نام ملت ایران هستند و دولت و یا سایر نهادهای مالک، به نمایندگی از همه مردم، فرصت اعمال حقوق مالکانه را پیدا کرده‌اند؛ بدین‌روی، به‌طور اجتناب‌ناپذیری باید بازدهی و بهره‌وری مناسب این شرکت‌ها، مورد توجه ویژه مدیران شرکت‌ها قرار گیرد. از این‌روی، نحوه اداره این گونه شرکت‌ها، میزان بازدهی و بهره‌وری آن‌ها و میزان دسترسی مجموعه نظام، به‌ویژه دولت، به آمار و اطلاعات این بخش و نیز آگاهی از نتایج ارزیابی عملکرد آن‌ها در برنامه‌ریزی‌های کلان اقتصادی از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. به همین منظور، اثربخشی و شفافیت نظام اقتصادی کشور مستلزم نظم‌دهی، نظارت و کنترل شرکت‌های فعال در بخش عمومی کشور است. از سوی دیگر، اثربخشی و کارایی مجموعه اقتصادی کشور در گرو عملکرد مؤثر، مفید و شفاف شرکت‌های بخش عمومی، به‌ویژه شرکت‌های دولتی و همچنین شرکت‌های تحت کنترل دولت است. دستیابی به این مقصود،

مستلزم آن است که نظام شرکت‌داری بخش عمومی در کل مجموعه حاکمیت، از چارچوبی متحد و مشخص پیروی نماید تا امکان نظارت بر نحوه عمل و نتایج حاصله به‌طور کامل میسر شده و امکان ارزیابی به‌صورت یکپارچه و واحد فراهم گردد. مجموعه حاکمیت، همواره با ابهام در تعداد، فهرست و موضوع فعالیت شرکت‌ها و بنگاه‌های اقتصادی فعال در بخش عمومی و میزان اثرگذاری آن‌ها بر اقتصاد کلان کشور و عدم پاسخ‌گویی آن‌ها مواجه بوده است. به‌خصوص اینکه در سنوات اخیر و با اجرای قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی و واگذاری سهام دولتی شرکت‌های مشمول واگذاری به اشخاص حقوقی فعال در بخش عمومی، شرکت‌های بخش عمومی نقش پررنگ‌تری نسبت به قبل در اقتصاد کشور ایفا می‌نمایند.

ازسوی دیگر، آمار و اطلاعاتی از میزان دارایی‌های تحت‌ملک شرکت‌های فعال در بخش عمومی و بازدهی آن‌ها به‌طور کامل در دسترس نیست؛ لذا یکی از اولویت‌های وزارت امور اقتصادی و دارایی به‌عنوان متولی اصلی تنظیم سیاست اقتصادی کشور و متولی مدیریت دارایی‌های دولت، تعیین گستره و شفاف‌نمودن حوزه فعالیت‌های اقتصادی این بخش از حاکمیت به‌منظور فراهم‌نمودن چارچوبی واحد و قابل نظارت برای شرکت‌داری در بخش عمومی کشور است.

در تدوین و تنظیم چنین چارچوبی، بازتعریف ارکان شرکت‌های دولتی به‌عنوان مجموعه‌ای از شرکت‌های بخش عمومی، نظام‌مندکردن سرمایه‌گذاری و شرکت‌داری دولت و شرکت‌های دولتی، استقرار نظام راهبری (حاکمیت) شرکتی در شرکت‌های بخش عمومی، بازتعریف بودجه شرکت‌های دولتی، اصلاح مآخذ محاسبه و میزان سود سهام شرکت‌های دولتی، نظام‌مندنمودن نحوه انتخاب و انتصاب اعضای هیئت‌مدیره و مدیران عامل و نحوه پرداخت حقوق و مزایا به آن‌ها، تدقیق نقش حسابرس مستقل و بازرس قانونی، نظام‌مندنمودن ارزیابی عملکرد شرکت‌های بخش عمومی براساس شاخص‌های بهره‌وری مدون، مستمر و بهینه‌نمودن انجام حسابرسی عملیاتی و تجدیدارزیابی دارایی‌ها و الزام به گزارشگری منظم و شفاف و پاسخ‌گویی به دولت و عموم مردم به‌عنوان محورهای اصلی، نیازمند توجه می‌باشند.